

1936 cılda „Şbn“ solunnu cagbıgazyñ 5.000 sanga cedirer tep sorulğan salgaş, 1935 cılda 11 ajdan egelep, kedee kızıun, sumularga, kyrynenin azy pydyrylge cerleringe azyldar egeleñ polgaş kozuun, sumular solun parlagan cagbıgazyñ sanın köydedip, şnarın sajbıradınga polgaş oon nomculgazyñ kalbartır sorulga-pile tus tus arazında parlagan kalbak margyldaazın corutkan poldur.

Ol margyldaazın po arazında kezek yjelerde erestiq corutkany-pile solun cagbıgazy ertken mart ajda temgi töleBILEEN sanga podaarga, 98,54% kuyssettingen turgan. Endiq polza-taa, seelgy ajlarda solun cagbıgazy araj oozumnañ pergeninin uzurundan po 4 ajnıñ 1-de 344 „Şbn“ solun xuussaaz ertip tengen tur. Manaa margyldaaz corutkan kozuunnañ 4 ajnıñ 1-de ystyn-de tengen solunnardan angda par turar „Şbn“ solunnu tyñner koege:

Kozuunnar ady	Margyldaazın salıgı	Kuysseten	Kuysseten xuuzu
1. Tees-xem	1000	479	47,90%
2. Uluq-xem	1000	772	77,20%
3. Pañın-xemcik	1500	829	56,60%
4. Cöñ xemcik	1600	788	49,20%
5. Kaa-xem	300	209	69,60%
6. Pı-xem	500	185	37,00%
7. Tandı	300	225	75,00%

Margyldaazın taştında cagbıgalar 1167. Oon-pile pygy cagbıga kattyşkaş 4654 poor turar, oon kuyssettingen xuuzu respublikalı-pile alırga 93,8% polur. Moon istinden 5 ajnıñ 1-de terner tep turar—382. Moon ar koege, aj pygyde xuuzu nemezir pajıtgaj, xarın ulam kudular turar tur.

Ertken mart ajda „Şbn“ solunnu pygy cagbıgazyñ sanı 4.900 azy turgan polza, 4 ajda 4654 poor kudular kelgen. Pir ewes am paza cagbıga nemezejın olurar polzubussa, maj 1-de 4272 cagbıgalyq artır tur-pis.

Murnukku cıldarda solun parlagan cagbıgazyñ TAR iştinge corup turgan koncuq cetpes polgaş xarın nam, arevenin organizastar polgaş aratkorlar-dan solun cagbıgazyñ urylycun azy kaly corutpañ, ke-

zek kada corutkaş soksap turgan cıldagaany-pile cagbıga sanı koncuq kudu corup kelgen temdeqlebi şaan, po cıñ ol coruktu pyryn-meyın uzutkaş, kalbak arat tymennin orttuzunga massalyq suritaal azyñ ugaadp tajıwırlar turgas. „Şbn“ solunnu cagbıgazyñ 5.000 azyrar tep koncuq uluq sorulğan ARN TK-nıñ ajttışkany-pile, oon organı—„Şbn“ solunnu cerinden pygy nam, arevenin organizastarın, oon tus tus

kezigynnerinin, paza pygy aratkorların murnunga salır kelgen poldur.

Am moon cyy kestyp tur ter polza, ARN TK-nıñ, oon 4 tugaar plenumun ajttışkany brakta-la cetpes kuyssedip turar tur-pis.

Po yjede teere corup turar kozuun Uluq xem tur. Tandı-pile Kaa-xemnin xuuzu eleen urytaa polza, olarnıñ margyldaaga kılgen sannar ewes (3-3 cys) polur.

1. Po kızıñ TAR-nıñ tewiskeeringe kalbak cut azyñ tabarışkan polza-taa, cazaq, namıyştın accı-xawjaazı-pile cızyñ-raazın argalarnı xereqler-şaan kelgeş, malıyştın pañın onzala xoratpañ polgaş-pis. Cut-pile xyre,ke paza pır uluq tuza cedirgen cywenin pıreezi „Şbn“ solun polur. Cyl teerge, podun arınnañ cut-curaangaj-pile erestiq temisseziriñ pottuq sanal-onalın tajıwırlar pızır, blangja cer-cerde cut-pile temisseldernin corudulgañ cırdır, cazaq, namıñ ajttışkany arat massanñ oq-oregezinge cedir tajıwırlar turgan polgaş arat con oon-pile tanızp kergeş, cut-pile eres temisseşkeni kimga-taa pıldingir polgaş.

Endiq polza-taa, kedeege cutka udur temissel-pile tajıwınaştyr parlagı cagbıgazyñ araj oozurgadıkan ystynde sannardan liden tur. Moon koege, cutka udur temisselge pır kystıy cerpek solun parlagı polurun ekki ozaawaany eleen cetpes polgaş xarın camdyk cerlernin bncar pilbejin turar eleen cazynda tur. Am moon songaar ol ışkaş kandyq pır cugula cuylderger tajıwınaştyr parlagı azyñ onza cugulalaar coruk uluq uzur-tuzalyq xerek polurun utpas uzurluq. Mandyqñn teleezinde, „Şbn“ solunnu malcın-taraaccın arat con pygydezi cagbır algan turar coruk polza, oon pygy-le azy-agıynga, erttem-kulturunga ılaptyq idişkinini peer uzurluq tur.

2. Parlagan margyldaazın corutkan kozuun, sumular, nam, arevenin kozkomnar, yyrleri, pa-

za margyldaaga adın yndıreen cerler şıptuzu-la, po xynden egeleeş, „Şbn“ solunnu cagbıgazyñ 5.000 cedirer coruk-ce erestiq azyld corudarn redaksdan najttap tur. Oon pile kad cer-cerde pygy aratkorlar, podun kozuunnuñ, podun sumuzun, podun arwanıñ, podun aal-polyyn polga podun pydyrylgezinin iştinge solun parlagan uzur-tuzazın tajıwırlar, ol turar connun setkil sagbız parlagı-ce xandyq turgas, cagbıgazyñ sanın ıstıyır, şnarın sajbıradıñ TAR 15 cıl polur Uluq pıyngı uktıştur cedip algn turarın koncuq uluq kol sorulga kalyr.

3 polgaş 6 ajların cagbıgalar ystyryn murnunda ol ıstıy sandan azy cagbıgany kuyssedip ar turar cugula polgaş pošta cerleri polza, cagbıgazy terner tep cagbıklarga 15 xonuk purungaar tyñnadp turar cugula.

3. „Şbn“ solun redaksızın TAR-nıñ pygy arat conun kızıgarı polza, slernin erttem-kulturarnı, blangja pizik-piliñni ury tepşideringe polgaş azy-agıyñarnı sajbıradınga en uluq tuza poor turar—„Şbn“ solunnu xej-xejy-pile cagbır alıñ oraldazp koryner.

4. Cagbıklarn cagañ solunnarn puduldur uzur-tyzok coruk seelgy yjede paza telgerep turar polgaş po coruk solun cagbır idepkini eleen sularadp turar teledde mandyq coruk-pile erestiq temisseldi kım şıptuzu corudarn en cugula tur.

„Şbn“ solun redaksız.

ARATTAR! Cagbı polgaş kozuun şkolalar-ın ej şaanda azydarınga kızıp, uruqlarwıstın revolustıq medereldiq eoredilgezin kalbartır, aal-polyktyñ pizik surguulunga piziis eorenir-inge eres xyreşkeş, 1937 cılda connun pizik pil-bezin kolduunda cok kaly!

(Maj pırnıñ lozunundan)

(1936 c. 4 aj. 14 xyn.)

Ulustıñ 8 tugaar Uluq xuralı polgaş TAR-nıñ 16 tugaar sesiziniñ toktaalında polza, kedee cagbıqlarnıñ şkolaların telgere-dip corudar arga-pile arat connun uruqların şkolaga eoredir-in kalbartır cugula tep ajtkan. Monu kuyssedip sorulga pile cagbı şkolaların ebiledep corudar tugajnda Kultur ministeri eş Sedip-ooldun iletkelin tannaş, TAR Ministerler cöylelinden toktaadp polza:

1. 1935 cılda kozuunnarga 1 tugaar organizastar corutkan cagbı şkolalar polza, arat connun kışyn pajdalıga taarışan pañmdalaş, 1936 cılda cagbında TAR-nıñ iştinge 31 sannıq cagbıqların 1 tugaar cada şkolazın turguzup, ol şkolalar 700—800 xire sannıq uruqların eoredip turguzar tugajnda eş Sedip-ooldun ekelgen sanalın şıut padılaar. Ol surguuldu organizastar, eoredilge cuylderin taarıştyr algaş, tus tus kozuunnar cagbı-galarından cagbı şkola turguzar cerler tugajın Kultur ministerge kılgen cagbıqlarnı pañmda ar xandyar tugajın eş Sedip-oolda şıut taqzyr.

2. Cagbı şkolazın egelep eorenir xuussaazın tus tus kozuunnar nıñ pajdalıga taarıştyr 6 ajnıñ 1-den 10 xynıge cedir, 8 ajnıñ 15-ten 25-ke cedir turguzar.

3. Cagbı şkolazınga 8-ten 14 xarga cedir nazınnıq uruqlar polgaş 1935 cılda şkolaga eorenir turgannarn kiireri-pile kad, uluq nuruzu eorenir corbaan pizik pilbes polgaş picci pilir uruqların kiirip alıy.

4. Cagbı şkolaların eoredilge plan polgaş programnar, paşkların taarıştyr algañ, paza eoredilge xerekselderi, majgınnar-pile xandyar tugajnda Kultur ministeriniñ teeliler pel-etkeen cuylderin eş Sedip-ooldun tyñnatkan cuyldıy tep kergeş, am cetpejin turar majgıñ xerekselderni 5 ajnıñ 15-ke cedir pelen kalyñ eş Sedip-oolda taqzyr.

5. Kozuunnar cagbıgalarınga taqzyr polza, cagbı şkolaların azydar tugajnda, ol cerlernin arat tymenin orttuzunga pelet-

keldin azyñ tyrgeni-pile corudar, cizeelerge: ol cerler-ce corutkan paşklar, eoredilge xerek-selderi polgaş majgınnar cergeliq cuylderni şkola turar cerleriñ tolgañ arattarnıñ orttuzunga massalyq tajıwırlar azydarın corudar. Şkolaga eorenir uruqların pyrykeer tugaj polgaş uk şkolaların azydar cerlerge ol şkolaga eorenirlernin polgaş olarnıñ ada-ıjezinin xuralın corudar uzurluq.

6. Kozuun, sumu polgaş arban cagbıgalarınga taqzyr polza, şkolalar turar cerlerde cagbıq şkolaların tyrgeni-pile sepep majgıñnı turguzar, ıjaş materialdar teletkep taqzyr polgaş pıdyyn stoldar, uzun sandajlar pı-eikep turguzar, şkolalın kice I-inge uruqların ızyk cok ekki eorenir tugajın taarıştyr or-ganizastar, şkolalın xıjıdyrgan suq-pile xandyar, ol azyld rıñn tugajnda pygy xemceqler-pile xandyarın sumu, arban targal-arı xalylaar uzurluq.

7. Cagbı şkolaların ej şaanda azydarınga xamık-la xımaarız azydarın tugajnda pottuq azyld corudarn kozuunnar polgaş sumular turgalar pottarı-pile kızıp, ol ajtkan xuussaazın istinde cangıs-taa xonukta xal-as ertirbes tugajnda şıut xar-ıylyar uzurluq. Kozuun targal-arı 15 xonuk sannı-la şkolalarnıñ azyñnıñ corup turarın tugajnda medeezin coguñ cerge perip turarın polgaş cer-le ol tugajnda pottarı onzalan son-uurgaldı poldunga xyleep alıy-ın şıut taqzyr.

Sumularnıñ iştinge cagbı şkolaların koncuq şıurgu eres ertirerinden kadına, kozuunnarnıñ tep şkolaların ej şaanda septe, ajtkan xuussaazın istinde azydarın xandyarın kozuunnarnıñ targalar polgaş şkolalın paş-kılyar xalylaar. Paza Kızıldıñ xamık şkolaların septelegeler-in ej şaanda toozup, ajtkan xuusaazın istinde surguuldarn azydarın xandyar kalyr Kultur ministeringe şıut taqzyr.

Ministerler cöylelinin targazı

Cyemit tarı.

Sekreteri Lopsan-sambuu.

Uluq xem kozuunnuñ lı-tal sumuzunda namın 10 tugaar yryyn 88 kezigynnerinin caskı tarılgala peletkenip turarın manaa todargajlaarga polza: Am xolunda par turar xerekselderi polgaş yrezin cuylderin san-pile kergyzerge: cinge-taraa—168 puut, sula—31 puut, kızı-tas—10 puut, kattyşkaş—209 puut. Cetpes turar yrezini cinge-taraa—12 puut, sula—153 puut, kızı-tas—11 puut, kattyşkaş—176 puut yrezinni tep alıñ oraldazp turar.

Xereksel talazı-pile andazın—17, temir ilir—10, ıjaş ilir—1, temir xyrek—57. Am tep alıy tep turar cetpes xerekseli andazın—9, temir ilir—6, temir xyrek—6. Am xolunda azyldın aat, şar: aat—123, şar—68.

Enir cıñ 92 3/8 ganı tara-an polza, po cıñ 112 ganı tarıy tep turar. Po kelir cıstın tarılgazyñ koncuq şalyrtıq pajdal-pile azyldarn oraldazp turar.

Uluq-xemde T. NORBU.

Undyrer solun ter-teribistinı utkazyñ ar-at conga ulam pıldingir, ekki şnar-ıyq, uk podu caraş, erttek-ynezi ciik polgaş tyme-tyme nom-cukcularga tyrgen ceder kalyr nam, cazaqtyñ ajttışkanyñ eres kuyssediili!

(Maj pırnıñ lozunundan)

Con şıptu „Şbn“ solunnu men ışkaş cagbır alıy polza, oon azyk-tuzazyñ kizicer-le seqler cetpes tur.

„Skrips-Govardb Njuspejperis“ tep Ameriktin solunnar yndyrer kattışkan cerinin targazb Roj Govardb teerzi-pile 1936 cıldın mart ajnıñ 1 xynynde eş STALINNIN cugaalaşkanb

Egezi № 32 (533) solunda.) (Am tengen.)

Govardbdan: Komunistiq niittilgeni SSRE-de am-taa turguspaan tep cybeni xyleer polgaj-sler. Kyrynenin sosializmın turguskan tur. Italida faşizm polgaş Germanida nasional-sosializm pir tömej kyysseldeler cedip alğan-pis tep turar turlar. Ol adagylan kyryneler şuptuzunun niittileş cyyl polza, kyrynenin erge-azb-yn podaaş, kizinin xuuzunda şeleezin paşp yreçdeer polgaş öske-taa cedinmes pajdaldarga ta-barıştarab ol eves-pe, kandyqyl?

Stalindan: „Kyrynenin sosializm“ tep ses cecce eves ses. Ol ses-pile xej ulustun pilip turar curumu polza, pajlakın pir camdabz, camdykta eleen-ne uluq kezii kyrynenin xolunga ijk-pe azb oon xanaldazınga kirip şilciir, ıncaarga zavottar, fabrik-tar, cernin encyzy koncuq xej nuruzunda am-xuu kizilennin xolunda turar curumnu ınca teer tep kyrynenin sosializm“ tep cybeni xej ulus ıncaar pilip turar. Camdykta ol sestyn artın-da caştıgan curum polza, kapitalistiq kyryne caa-tajınnı pel-ekker ijk-pe azb corudarynn erge-azbın podaaş, am-xuun camdyk yletpyr cerlerin podun-uyydelinge alar curum polur. Pistin turguskan niittilgebi, kyrynenin sosializm“ tep kancap-taa adar polbas. Pistin sovet niittilge polza, socialistiq niittilge polur, cyge teerge, fabrikar, zavottar, cer, banklar, transport cepsee olar xuunun encyzy turar coruktu piste uzutkaaş, xej niittinin encyzy-pile solaan. Pistin turguskan xej niiti organizazıyb niittilgenin sovet, socialistiq organizazıyb, myn am-taa ekki kyysej turgustunmaan polza-taa, yndezin tazıyb socialistiq organizazıyb tep adaan turur polur. Po niittilgenin yndezini polza, xej niittinin encyzy polur, ol teerge, kyrynenin tep pygy ulustun polgaş, paza kooperatif—kol-xostun encyzy ol polur. Bndıq niittilge-pile itali faşizmın-taa, german nasional-„sosializmın“-taa niittileş cybezi picci-taa cok. Cyge tize, xamıktın mırnunda, fabrikar, zavottar, cer, banklar, transport polgaş oon-taa eskeler am-xuunun encyzy polur coruk ında xeeer cym artkan polgaş kapitalizm polza German, Italida pygy kış tıgyldır xeeer turur turar.

Je, Slernin cugaalaanar şın, pis komunistiq niittilgeni am-taa turguspaan-pis. Bndıq niittilgeni turguzar tep cybe ındıq-la pelen eves. Socialistiq niittilge-pile komunistiq niittilgenin arazında ılgalın Sler pilir poor-sler. Socialistiq niittilgege et-xerengi talazı-pile araj ten eves coruk artıy kalgan turar. Bndıq polza-taa, socialistiq niittilgede azıl cok coruk cok, ciizen mıl-cyktel cok, nasionaldarnı tarlaar coruk cok polgan turar. Socialistiq niittilgede kizi pyryzy azılbaar xyleelgelıq. Bncanm-ce podunun kış azılbnı xolezizın alıyda podunun negelde xereq-lelinge taarıştar albas, xarın kılğan kış azılbnı şınar polgaş sanınga taarıştar ap turar. Mıncangaş azıl telebirı turu-şaan turar, myn turarda, teski eves, angılamı telebir turar. Kizi-kizi podunun kış azıl-bınga niittilgeden cybe alıyda, kış azılbnı sanı polgaş şınar-ıy parymdalavajın, xarın pot-tarıyda negelde xereqlelinge

taarıştar ap turar ındıq curum-nu kaza-na turguzup şıdaj tur-pis, karacangıs ıncaarda, komu-nistiq niittilgeni turguzup alda-bıs tep seqler polur tur.

Sler pisti socialistiq niittel-generni turguzup alar teeş, kizi xuuzunun şeleezin cok kıl-p, öske-taa cedinmes perge pajdal-ga tabıyır turgan-sler tep cu-gaalap tur-sler. Socialistiq niittilge kizinin xuu coruun şeleeliq poldurbas tur teer podal Slernin ajıtyrınar işinden kıştyr tur. Ol şın eves. Cer-le kandyq pir caa cybe turguzarda, kışp-kılajır kamnalga kıl-p, akşa xerengi cyqıyır, pottun xereqle-lin tur kışp, öske ulustan ceqdiner appaar poldur. Pir eves caa pazyñ tudup alıksaar polza, akşa cyqıyır, podunun xereqlelin tyr cire kışp ar polgaş-aan, ıncaan mas polza, pazyñ tudup ar şıdavaşın-taa paryr polur. Bndıq cybe kizi teelgetennin caa pydyn niittil-gezin turguzup turda cer-le ulam artıy şın eves-pe. Camdyk xereqlelderni tyr kada cire kışp, coguur akşa-mıngyn cyqıyır, kış şıdaldı kışp şırga-dadyr appaar turgan. Pis şak ıncaar-la kılgaş, socialistiq niittilgeni turguzup alğan-pis.

Bndıq polza-taa, pis ol niittilgeni turguzarabısta kizi xuuzun şeleezin cok kıl-p teeş eves, xarın kizi xuuzu şınar-la şeleeliq turzun teeş, turguzup alğan-pis. Onu pis turguzarabısta, kizi jozulıq-la şeleeliq, kavıcka cok şınar şeleeliq corzun teeş, turguzup alğan-pis. Aştap coruur polgaş azılbaar cybe tıppajın coruur azıl-cok azılbnı kandyq „xuunı şelezi“ turur polur cybe poor tep cybeni pilir meçee perge tur. Jozulıq şelei kajda turarıl tize, kajda-la ciizen mılcykteldi uzut-kaan tur, kajda-la kizi kizini tarlaar coruk cok tur, kajda-la azıl cok coruk polgaş xoozurangaj jadamyk pajdal cok tur, kajda-la kizi taarta azılbnı, oran-suurum, xilep talganım cidiripter ij ne men teeş, sirıajıyır olurbas tur, karacangıs ında jozulıq şelei tur tur. Karacangıs ındıq niittilge-de saazın kırında eves, xarın xerek kırında kizi xuuzunun polgaş oon-taa öske kandyq-taa jozulıq şelezi turur polur.

Govardbdan: Sler, Ameriktin demokrat jozuzı polgaş sovettin jozu turguzuu cergeleşir xozyp polur teer sier-pe kandyqyl?

Stalindan: Ameriktin demokr-at jozuzı polgaş sovettin jozu-turguzuu tajıyb pajdal-pile kadı turur, mөөrejlizip polur. Bndıq-taa polza, pıreezin-ce pıreezi şil-cip xozyp şıdavas. Sovettin jozu-turguzuu polza ameriktin de-mokrat jozuzı poor öspes paza ameriktin demokrat jozuzı sovettin jozu-turguzuu-taa poor öspes. Pir eves eldep-ezin picce-pacca cybe teeş, pot-podubus-ce şoqlaşpas polzubussa, tajıyb pajdal-pile cergeleşir turur şıdavar-pis.

Govardbdan: SSRE-de caa songulda curumun turguzar tep caa yndezin xoojlu kıl-p turar tur. Bncarga, songuldaga pıjeegi pajdal-pile cyq-le cangıs nam turur turar polur cybe polganda, SSRE-de turar pajdaldı ol caa jozu-curum kajı xire eskertip polurıl?

Stalindan: Pis caa yndezin xoojıubustu po cıld şeelzyredir padılap yndyrer poor-pis. Ynde-zin xoojıunu cogaadyr komis az-

ıldap turar polgaş udavıs azılbn tooskan turar uzurlıq poor. Caa yndezin xoojıunu jozu-gaar songulda kandyq şınarıl polur tize, şıptu niittinin teski, şıut polgaş cazyt songuldazı polur tep mırnunda-la carlaan polgaj. Ol songuldaga cyq-le cangıs nam turar tep cybege sler ancyqzıyır turar tur-sler. Ol ındıq pajdaldıq turda songulda temisseli kandyq turur polurun Sler kőrejin tur-sler. Songuldaga songulda tanzıların cyq-le komunistiq nam yndyrer cybe eves, xarın paza namdan öske xej niittinin eldep janıy organiza-sta ş yndyrer ışkazy. Bncarga ındıq organizastar piste cys-cys şaa par. Piste pot-podunga udur-lancıy turar namnar cok, paza pot-podunga udurlancıy turar kapitalist ar angıy polgaş kapı-talistarga mılcytken yletpyrcin-angıy paza-la cok. Pistin niittil-gebis teerge, cyq-le xooraj, kőde-nin xostıy şeleen azılbnlar—yletpyrcin, taraaccınar, inte-ligenziden turgustungan. Ol ke-zek-kezek ulus pyryzy tus-tuzun-da tuskaj negelde-sonuurgaldıy turur polur polgaş oozun xej niittinin par turar xej sanıyq organizastarın tamcyştar ilergej-lep polur. Bndıq polza-taa, angılar cok polur cybe polganda, angılar arazıyın xili-kışpıy cıttunup kaar cybe polganda, socialistiq niittilgenin janıy janıy kezek ulustarın arazında kol eves cyq-le picci ılgal artıy kaar cybe polganda pottarı-nın arazında temissizip turar namnar turguzarına cemıştıy yndezin kőzyn turur şıdavas tur. Kaaş angılar cok cerge ka-ş namnar turur şıdavas, cyge teerge, nam polza angıyın cam-dıy polgaj.

Nasional-„sosializm“ turda pa-za cyq-le cangıs nam turur turar. Bndıq polza-taa, ol cangıs namıyq faşis jozuzundan cyu-taa pyptes tur. Cyge tize, Germanida kapıtaizm artıy kalgan, angılar, angı temisseli artıy kalgan, ol angı temisseli tömej-le caza-tep ynyy keer polgaş oon işinde, udurlanışkak angılar teleleer namnar temisseli paza caza-tep ynyy keer, cizeleerge, İspanga caza-tep ynyy kelgeni-pile pir tömej. Italida paza cyq-le ca-ğıs—faşis—nam turar polgaj, ındıq polza-taa, temgi-le cılda-gaannar-pile ında paza oorttan cyu-taa pyptes.

Pistin songuldavıs cyge şıptu niittini polurıl tize, şıyge şıit-tirgeş songulda ergezin kışp-kannardan angıda, şıptu xa-maattıyır songuur polgaş son-gudar ergeliq polur.

Pistin songuldavıs cyge ten teski polurıl tize, et-xerengi ta-lazıyın ılgal-taa (camdyk ındıq ılgal am-taa turur turar), keeş-ony-taa, nasional seegy-taa polza kandyq-taa onza artıy erge ijk-pe azb kogaral pırvıs polur tur. Xerezenner polza, er ulus-pile ten ergeliq pajdal-pile songuur, songudar ergeni edileer. Pistin songuldavıs cingine ten teski polur.

Cyge cazydı tize, sovet kizi-ler pottarıyın songup alıksaar uluzun, pottarıyın erge-azıyın xandıyır pyzyre taandıyır uluzun songuunıy pyryn şeleezin pis sovet kizilerge perik-seer-pis.

Cyge şıudul tize, teedi erge tudar cerlerge cedir azılbn con-nun teleeleri olurur pygy-le

cerlerin songuuda cer-gerge şıut songuur coruk polza, pistin uluq telgem cıttıubustun azılbn ty-menin erge-azıyın ulam ekki xandıyır tur.

Sler songulda temisseli polbas ışkazy tep podap tur sler. Bndıq polza-taa ol temissel polur, ınc-angış eleen-ne sergelen songul-da temisseli polurun men paş-ıdur pilip olur-men. Pistin pagıy azılap turar cerler eves eves par. Cer-cernin ol po caza-cagırga ceri xooraj, kődeenin azılbn tımenin xej cyyl polgaş ulam ulgadıy özyr turar xereq-lelinin oozun-moozun xandıyır pilıes suq cyılder turgulaar. Ekki škola turguskan sen-pe azı turguspaan sen-pe? Oran-suur pajdalın sajıyrtkan sen-pe? By-rokrat eves ijin-ne sen? Pistin kış azılbnıy ulam pydyrymce-liq, pistin zamıralıy ulam kılurıl kıl-p alıynga tıza-laan sen-pe? Şak ındıq negel-deler-pile saıa-sajı songukular teleelerin xınap, paak-paagın ap

oktap, olarnı tanıy ıstinden pa-lap yndıyır, ekki-ekkin tepşı-dip, telezinge songuun oral-dıy polur tur. Şınar-la, songul-da temisseli koncuq sergeien poor, xej-xej koncuq cidıy ajıtı-rıqların tolğandır, ılangıya ul-uska pir tıgaar cıgula uzur-tıza-lıy pottıy ajıtıyqların tolğandır yner temissel polur tur. Pistin songuldavısın caa jozu curumu pygy alban cerleri polgaş organizastarın adaa cıik azılbaar kıl-p, olarnı azılbn sajıyrtkan tur. SSRE-de şıptu niittinin, ten teski, şıut polgaş cazyt songuldazı polza, pagıy azılap turar caza-cagırga cerleringe udur conun xol-unda kımcy polur. Men podaar-ıynga, pistin Sovettin caa yndezin xoojıy telegej kırında turur turar pygy-le yndezin xoojıy-ların ıstinden en-ne demokrattıy yndezin xoojıy polur tur.

K. Umanskij
tınnap pizeen.

Cadaanadan

telegram

TAR caza polgaş ARN TK-ga

CXK-nuñ malcın arattarın 1 tıgaar cöylel xuralıdan, TAR ulustun 8 tıgaar Uluq xuralıñ şıitpı polgaş caza, namnıy paştalgazı-pile malıyın paazın östyryp, şınarın sajıyradıy, maldıy eldep cyyl xoralıy aarıqlar polgaş pıry-ny cok kılbrınga cidıy temissel corudar-pis.

Mal ederiştirer kampanı, paza koşkar, xuna yzer, maldıy odar suurun taarıştar azıl eves kyyssedir-pis.

Tarılga şolyn 15 xuu azır kalbartış-şaan, sıgen şolyn 75 xuud azır kalbartış-pis.

Ertem pıziıstı ulam telgeredip corudar-pis.

TAR ulustun 8 tıgaar Uluq xuralıñ toktaal ulam-na telgeredip!

Xınydylyq ınak paştıncıy XEMCIK-OOL, CYRMIT-TAZB, TOKA telgeredip!

CXK-nuñ cöylel xuralı telgeredip!
XURAL PREZIDIYMY.

Pygy kozkooptarga polgaş mal emnelgezinin salıy cerleringe

Kozkooptar polgaş majıynnar am yjege cedir mal-cıy edi paza eet-produktunu mal emnelgezinin şın-cıy kergen xereccizi cokka, Tıva Tıp kooptun bazaların-ce corutpu-şaan turar tur.

Xaldavıyıl mal aarıqların paş udur cıjıadyr teleede, kozkooptar-pile majıynnarga taqıy polza, mal cıy edin polgaş eet-produktuların corud-arda, mal emnelgezinin cerlerinden xınap şın-ceen xereccilelerin ap algaş corudary alban polgaş mal emnelgezinin cerleri polza, şıncıy kergen cyılderin xereccilel-pile xandıyır tur-ar uzurlıq tur.

Tıvtopkooptan Camzı.

Malcerminin mal emnelgezinden Xilinskij.

Kargı majıynıñ sadır alıyşkını

Kargı majıynıñ 36 cıldın 1 tıgaar kvartalında sadır alıyşkını moon adaanga san-pile kergyzerge polza:

Sadır alıyşkını adı	Planında sadır alıyşkını	Kıyssedip alıyşkını	Azır kıy-sedip
Tılglı	40	65	25
Tıyaktıy	1	3	2
As	20	256	236
Pıry	20	5	—
Tılın	500	1	—
Örke ulyk qyy.			

ly sadır alıyşkını	305	207-53 kerp.	—
Inek keel	50	159	109
Cıy mal keel	25	1	—
Xoj keel	250	1013	763
Ösky keel	100	535	435
Xuragan keel	80	144	64
Anaj keel	30	215	185
An eedi	5 toon	4551 toon	4545
Sarcıy	—	591 tıl.	591

Ystınde sannardan ap kerge, pir kvartal ıstinde eleen cedil-şkınnıy ulyk sadır alıyşkını. Po-sanda kıween 100 paş xıre malıyın paza par.

Majıyn ergelekezi Tıvdar

Japonnун саага peletkeli

Japonnун ezeergekteriniñ salıp turar sorulgañ polza, Kьdattь, Mool Arat Respublikte cym ezelep alyr, paza SSRE-niñ tebiskeer curtun Pajgal-xelge cedir ezelep alyr (camdyktarь mьrьna) Uralga cedir ezelep alyr tep kancap taa kyş cetpes sorulgañ salıp turar tur. Myn oozun pottandьrар teeş, Kьdattь camdykьzn ezelep ar, Kьdat curtunda tajьn corudup turar polgañ. Oozun „picce caa“ tep turarlar. SSRE, MAR-nь ezelep

alyr teer caazьn „uluq caa“ tep turarlar. Ol „uluq caa“ Japon kancap peletkenip turar, oon cogum todargaj xereccizi cyl teerzin manaa eleen todargajlar kereeli. Pir tugaarьnda-la, Japonnун şerilniñ sanь cezel, cepsee cyu xirel? ol tugajьn adaanda sandan keryp polur: 1936 cылда Japonnун şerilni 1930 cылда turgan pajdaly pile temjeleerge:

Cылдарь	Şerilniñ pygy sanь (kizi)	Cyyl pygulemot şuptu	75 millimetir aastyq yger-poolar polgañ taq azyr poolar 105 millimetir aastyq yger-poolar	Uzar-xeme poolar yger-poolar	Өке yger-poolar	Tanka	Ook etpes cыccaan	Kurgaq cer-nin uzar-xemezi
1930 c. 1 a. 1-de	285.000	4.120	500	80	852	80	50	500
1936 c. 1 a. 1-de	345.000	6.940	960	216	414	700	300	1.280

Oon kadьzь-pile, sөelgy iji cылда Japonnун şerilniñ turguzuun öskertip nemep turguskanь polza:

Cynyn şeril	1934 cылдын январь 1-de şerilniñ turguzuun	1936 cылдын январь 1-de şerilniñ turguzuun
Cadaq şeriq	Cadaq şeriq diviziti 17, cadaq şeriq brigady 2	Cadaq şeriq diviziti 17, cadaq şeriq brigady 6.
Yger pooşeril	Clık yger-poo polkazy 15, taq yger-poozunuñ polkazy 4, şeldyn aar yger-poo polkazy 8, tuskaj uluq ongu cerden poolar yger-poonun polkazy 3 polgaş divizionu 8, uzar-xeme poolar yger-poonun polkazy 1, divizionu 2.	Clık yger-poo polkazy 14, taq yger-poozunuñ polkazy 5, şeldyn aar yger-poo polkazy 9, tuskaj uluq ongu cerden adar yger-poo polkazy 3 polgaş divizionu 8, uzar-xeme adar yger-poo polkazy 4 polgaş divizionu 2, paza yger-poo polkalarьnıñ canьnda coruur gausisa tep taq azyr poolar yger-poo divizionu 14.
Uzar-xeme şeril	Uzar-xeme polkazy 8.	Uzar-xeme polkazy 15
Ook etpes tanka şeril	Tanka polkazy 2, ook etpes cыccaan polykteri 5-6.	Motomex brigady 1, tanka polkazy 2, diviziler canьnda ook etpes tanka otrjady 15, ook etpes cыccaan divizionu 5-6.
Texnik şeril	Xarьlzaa polkazy 2, temir oruk polkazy 2	Xarьlzaa polkazy 3, temir oruk polkazy 3.

Oon көerge, sөelgy iji cылда Japon şerilniñ nemep turguskan kezektieri mьndьq tur: motomexbrigady 1, cadaq şeriq brigady 4, aar yger-poo polkazy 1, uzar-xeme adar yger-poo polkazy 3, yger poo polkalarьn-

da taq azyr poolar yger-poo divizionu 14, divizi canьnda coruur ook etpes tanka otrjady 15, xarьlzaa polkazy 1, temir oruk polkazy 1 polgaş öske-taa.

Blangьja, tajьnnıñ caa texniinge

mergezeen kiziler kaadyrlarьn 1932 cылдан egeleeş, koncuq peletkep, 1933—1934 cылдар yjezinde yrgylcynıñ şeril polgaş peletkel şeriqniñ iştinden 150.000 azyq kizini tajьn texniinge mergezidip peletkeentur. Blangьja, uzar-xeme colaaccьzь, tanka colaaccьzь, colaaccьlar, yger poocular, texnikci eritemniq kaadyrlarьn onza cugulalar peletkeentur. Anaay yndyrgeen akşazь 20 saja xire ien (ien teerge, SSRE-niñ 1 tegerii xeldyq japon akşa tur).

Paza şerilni caa texnik-pile cepseqler, uluq azyr corudup turar. Cizeeleerge, yger-poolarьn polbaazьradьp, caa-caa polbaazьn yger-poolar yndy-

ryp, caa polbaazьn tankalar yndyryp, blangьja teerden caa tepsir pөmьyk oktaar uzar-xemeleerini koncuq kьlyp turar. Bncangay, Japon şerilniñ sanьn көvydedip, turguzuun taarьşьrьp texniin ulgattьrар coruun 1933 cылдан egeleeş, 1936 cылда toozup arkan turup turar tur.

Ol-la pygy azyldь corudarda, ol pygy tajьn cepseen kьlyp şьdaar kьldьr ergi yletpyr pydyrylgezin kalvattьp, paza caa-caa yletpyr adьrlarьn turguskan tur. Cizeeleerge, Japonnун yletpyr pydyrylgezinin tajьn cepseen yndyryp turarьn todargaj laarga:

PYDYRYR CYVLDERINIÑ ADB	Pydyryp yndyreriniñ öskeni (pir cылда)	
	1930 cыл	1935 cыл
Cyyl cyyl uluq, picce yger-poolar	7.000 kezek	10.000 kezek
Cyyl pyry pulemottar şuptu	100.000	150.000
Lancьbь, karabin poo	2,5 saja kezek	3 saja kezek
Traktor	Pydyrylgezin turgan	1.000 kezek
Uzar-xeme	100 kezek	6.000
Cyve sөerttyr cыccaan	300	5.000
Cyyl pyry tanka şuptu	Pydyrylgezin turgan	1.600
Ook etpes tuskaj cыccaan	Pydyrylgezin turgan	1.000
Uzar-xeme xedeldirer maşina	200 kezek	9.000

Ol-la pygy tajьn peletkelinge kancap taa aaj cok xөj akşa-mөngyn xereqlettinip turar tur. Ol tugajьnda Japonnун kyr. bydzedi cetpejin turar, ol cetpes akşanь kajьn ar turar tize, kyryneniñ övilgас ceelizin corutkaş tьp turar. Cizeel-

eerge, övilgас ceeliden ar turganь polza: 1932 cылда—650 saja ien, 1923 c.—763 saja ien, 1934 c.—880 saja ien, 1935 c.—771 saja ien. Ol cылдар iştinde şeriq carьqdaly көvydees kyr. bydzedi koncuq öskeni. Cyl tize: (ien pile).

Ereñej bydzedi	Carьqdaarь	
	Şeriq	jaamьzьnga talaj şerilniñ jaamьzьnga
1930 cылда	1.608.639.000	227.488.000
1935 „	2.215.675.000	492.958.000
1936 „	2.272.000.000	508.000.000

Kyryneniñ özezin 1931 cылда turganь pile temjeleerge, 1935 cылдын sөelgy uzunda iji kattap көvydees, erengej tyny 10 miliart ien cetken tur. 1936 cылда kyr. bydzettin cetpezi 800 saja ien polur, onu caa övilgас ceeli corutkaş tьvar tep turar. Bncangay, kyryneniñ yndyryq tady-

вьrь ulam aarttap көvydeer tur. Japon „uluq tajьnnıñ“ coruda perze, cee şeriq yndyryp şьdaaral teer polza, toptuq medee cok polgaş, todargaj xarьb peeri perge tur. Bndьq polza-taa, 1904—1905 cылда Japon Orus ulus-pile caalazьp turarda Japon ceze şeriqliq turganьn, am

Xyreş kyştyq polur

(CANGьS KӨZEGE ŞII)

Ojnaar kizileri:

Sem Atkins	Amerik curtunda kargьstarga tarla-
Mariam, oon kadaьbь	dьp coruur negir ulustun azylycьnnarь
Aada—revoluscu xereezen.	
Kargьbь şaqdaa.	

Po şiiniñ kergysken cyulderi polza, Amerik curtunda yletpyr pydyrylgeñ pir xoorañьn negir azylycьnnarь turar cerinde poop turar.

Podu piccii, iştikki xer-xerekseli jadybь pazьn iştii turar.

Kөzege aьtkan soonda Mariam kire mañnar kelir. Kirip kelgeş, cyvenin aajьn koncuq-la tьppajьn turar pajdaldьq. Paaşta cyu kancap-rьn pilas. pazьn iştinde ьnaj peer mañnar, piccii uruun xөreende xaa-ja kuspaktar алган, syreedeen pajdaldьq turar.

Mariamdan (piccii caş oqlunга cugaalaar). Oj, oqlum, cyge ьyttas-sen? Tommi, Tommi! (koncuq-la syreedep turar). Bqlaar teeş, paarьn kadьp kalgañ ol tur! Ceze alьrар poorlan, şaан tөnyr kalgan tur-ijin. Seni cemgerer cyvem cyu-taa cok, ara cилr! Bдаvas pisti kudumcu-ce yndyr sьvьrьrtar tep turar polgañ. Ka-jaa kancap coruur ulus poor-pis! Tommi, oqlum, ölyryn ol-pe? Oj kancajьn, coojun? Po cyu-xөnyr pөlyr-palьp alьajьn cerde, taşkaar pok azañn-ce yndyr oktagьlapsa olarьn kizi kajьn tьvar poor (uruun orun kьrьnga salьp kaaş, aaj-cok tьvь-talaş-pile cyu-xөzьyn cьp, pөle şarьp turar. Oon soksaş kьlьngay). Amdьb kizi kajь pargan coor? Tommi oqlum, xө-өkkьj oqlum, accañ kaj pargan coor? m-m-m pisti ijlirizilisti kaapkaş pargan ol tur. Pis ьşkaş covañn, edileennerni kamgalap-taa cor-ьjan. Pis iji teerge, ijlее-le artьp kalgan, piske көnyr cyve cok. Pisti moon yndyr sьvьrьrtarga, accañ pisti kajьn tьvar poor. Po uluq xoorañ-la kizi talaj suunга tyze pergen teq cide-perer xoorañ-la polgañ! Oj, öske ulus-ka cugaalavaska kajьn poor. Aada,

oj Aada! Tьppar olur sen-pe? (xana tamcьştьr tьppar turar). Je, je Men Mariam men! Sen-ce soktap turar kizi men-men. Pisti pazьnьvьstan yndyr sьvьrар tep tur, —tьppaady-pe. Seni paza-la yndyr sьvьrар eves-pe? Cyge teerge sen paza-la azyl cok kizi polgañ-sen. Sen paza-la pazьnьñ xөlezizin tөlevеen kizi polgañ-sen. (tьppaalar turar). Tьppaj tur-sen-pe, taştьn ulustun şimeenin көrem! Şaqdaalar cetkiler kelgen. Azyl-cok ulustu sьvьrар yndyryp turar ol tur. (cyu-xөzьyn paza cьbь-la peer).

Aadadan (ezik askьnda). Azyl cok ulustu yndyr sьvьrар turar tidir sen pe? Menee temej-le. Men aştaas, araj tep şimcөnir cor-men. Temej-le ölyr kizi-men. Ta taştьgaa toa ölyr cьdajьn ta manaa toa ölyr cьdajьn. Xamaan eves. Taştьgaa caas caaşkьn aldьnga pudum xere tepkeş cьdьp alьymza xarьn tyrgen ölyr men-ьjan. Xarьn tьkka xincektenmes polgañ-aan.

Taştьn ulus ьdьb yner

Mariamdan (songa karaan-ce cygyrар pergeş). Kөrem, Aada! Negir azylycьnnar ьjak tuь turup алган, şaqdaalarь kiirьejin turlar. Olar pistiñ tьpьvьb alyr cьdavas poor! (uruun xarьp rарьp tudup alyr). Tommi oqlum! olar pisti kamgalap alyr tep turlar!

Aadadan (şaa ysty pergen, olurup алgaş). Xөj idegep olur-sen. Kargьbьn şaqdaalarь, olarга cyu-le tuza-aj tur, oozun ьjaar-la kyysedip amьraar polgalарan. Pir eves negirler udurlarь polza—olar tooreves, adar polgañ. Kөrgej-le-sen, olar maa cetkiler kelgeş, pisti yndyr sьvьrьrtar eves-pe!

Paza-la algь kьşkь yngen soonda,

poor ьdьb yner. Kөrdьn-pe, ada per-

geni ol-la polgañ!

Mariamdan (Songa karaan-ce cygyrар rарьp kөrgeş). Negirler taş xo-orup алgaş, kargьbь şaqdaalarьn sor turlar. (Koncuq amьrар turar). Kөrdьn-pe, kargьbь şaqdaalar tedirleñip turlar! Negirler olarьn ojladyr par corlar!

Poor ьdьb yngyleer.

Ada perdiler! Koncuun ьnaj! Amdьb kizi kajь poor? Ölyrttyry ol tur-aal! (piccii uruun-ce xap cede peer). Tommi, Tommi, adannь ölyre perdiler.

Semden (kirip kelgeş). Kancap paardьn, Mariam? Mariamdan (Semce şuraj pergeş). Men... podadьm. Men... korgup turdum. Seni ölyrар kaar polur-la polgañ. Sem! Tөede adьp turlar. Sen anaay turdun-pe, Sem?

Semden Je, men anaay turdum. Olar pisti adьp turlar... Pis teerge, cyu poor, kara ьttar-pis-ьjan, kargьbь şaqdaaga cagyrtьr ulus-pis-ьjan.

Mariamdan (Semden xara tutturgay). Sen amьr mendi mьnda tiriq turarьnга koncuq-la öeryp tur-men Sem!

Semden (Mariamнь cajladyr idip-keş). Adьr, Mariam. Men xoradaaş, plinmejin tur-men.

Mariamdan (piccii ьnaj turup алgaş). Po xyn sen kandyq koncuq ar-pargan kizi poor-sen, Sem!

Semden. Bndьq-taa poor on. O-o! Pisti kargьstar kara ьttar teer-le polgañ. Pis—aş kara ьttar-pis-ьjan! „Ak ulus pezin azyl tьppajьn turda, kara negirler slerge azyl peer ulus-pis-pe“ teer turlar! Negir kizi kizi eves-pe? Negir kiziniñ aştaar xarьn cok-

pe? Negir kiziniñ kadaьbь cok-pe? Aş uruq-tarьbь cok-pe? Tyzok sojlyk-tarьn!.. Pir eves şьdaar polgan polzumza, ol semis xavannarьn şuptuzunu poostaazьn yze ьzьrgьlapтар ilik-men!

Aadadan. Meeñ-taa ugaan cogumnu! Orus curtundan aşsaam-pile kadь yngenden peer ceerbi cыл poldum. Aşsaam manaa kelgeş, kargьstarga şa-azylytьrьp kaan. Men podum aştap ölyr tep olurар koncuumnu. Orus curtunda am azyl cok ulus cok. Lenin teerge, kargьbь xөrengittennerniñ ergezin tyzyrgeş, et-xөrengizin jadybь uluska pergen tur.

Semden. Mьnda polza, xөrengittennerteege, jadybьlarnьñ xanьn, terin uştа sorup cыp, pottarь teerge, xavan teq semirip алган, xөj amьttan tep cyve aştap-suskap turda, cyu-taa to-ovas, көryp olurар turlar! Xamьk-la cyve olarda, kaas caagaj pazьnnar, cigir-cimis cem, araga xьmьs-taa olarda poor tur. Azyl cok kizi teerge, aştap pakşьrар tyreeş, podu sirgejn-pir coruur. Koncuq tyzok semis ьtt-xavannarьn! Olar pisti cagyrtьp, pisti aştadyr ölyrар turar turlar.

(Tөncyzь kelir solunda).

TAJьLBьB: Po şiini Maj 1-ge xol-vaqdaşьr yndyrgeñ uzurunda, onu ekkі өegenip peletkees, öske şiler-pile kadь, taştьkkь curtarda xөj paşional ulustarьn azylycьn aratarьnьn xostalьr şimceeskininiñ cizee kьldьr yndyryp polur tur.

Uk şiini orus tepterden oc culdurgan polgaş „Şьn“ solunnun-uran-cogaal polgymynden taarьşьrар yndyrgeñ.

Kelir cылга udur peletkeldiñ ьrь

Xamьk maldьn tajьzьn
Xajьq xarь xajьr cetken.
Xamьk maldьn peletkelin
Xar-la cокta peletkeeli.
Arat xөjny alanzьtkan
Ajьbьdьq-la kьşьtn cudun.
Accьbьq-la cazak, namьvьs,
Ajьbьq-la cagyrtьr ilik-pe.
Curtubuska ceribiske
Cuttun suraa cok-la polzun!
Aalybьska curtubuska

Ajьbьl suraa cok-la polzun!
Kelir cылдын kьzьnьnga
Maldьn cөmin peletkeeli,
Kelir cылн tьnnep keerge,
Xelbee-pile öskeni turzun.
Azyraan maldьbьs tajьzьn
Azyq tiştiq pөlylerni
Am-na kelir caj-la şaqda
Azy tөlyñ kьraalьnar.
Cadaanada yleger stanьzьnda
T. Sarьq ool cogaatkan.

Мальвьс cыл-cылда өз-yp turar

Cөөн-xemcik козуунунун Cьr-gakьkь sumuzunun 4 tugaar ar-vannьñ 26 өregezinin maldьn cыл cылда өзyp turganьn moon adaanga san-pile көrgьzerge:

Maldar attarь	34 c.	35 c.	Өskeni
Cьlgь mal	89	127	38
Inek	204	261	57
Xoj	568	706	127
Өşky	186	320	120
Kattьşkaş	1047	1399	352

Ustynde sannardan ar көerge, tus arvannьñ maldь cыл-cылдын dan өзyp turar tur. Tus arvan moon songaar maldьn ulam өs-tyrар, blangьja po caskь sigen tarazьn erite egelep, erite aza-ar alyr cugula tur.

Arvan targazь şever-ool.

Am par solunnarьn tьnneli

Uluq-xem козуунунун Şaga-an-arьq poştazьnda po cылдын 3 ьjnьñ 31-ge cedir par turar pygy cagьlgalarьn tьnnep көer-ge:

Cagьlgalar aды	Cыл	6 aj	3 aj
„Şьn“	312	454	12
„Areve Şьn“	168	589	20
„Xostuq arat“	103	152	—
„Cazaktьn kol medeezi“	177	76	—
„Purungar“	70	11	—
Kattьşkaş	830	1282	32

Am yjede pygy cagьlganьn tyny 2144 poor turar, po san-da 3 ьjnьñ tьngen cagьlgalarь kirьeen. Maazьk

Şagaan-aryqda cыccaan transporttunga ekki pajdaldы turguzar xerek

(„Şып“ polgaş „Purungaar“ solun redaksıyların xынааны)

Şagaan-aryqda Tьva tьp ko-optun kajьn-taa kelgen cyuk-tazylga tyzyrer uluq vazazь par. Şagaan-aryq teerge, Paryьn, Cьon, Uluq-xem kozuunnaar-ce paar xьj cyukter olap tamьp ertter polgaş paza ol kozuunnaar-dan tashkar yndyrer cyukter polgaş curt iştinge xereqleer cyukter polza, ol Şagaan-aryqny tamьp ertter cer polur tur. Oon kьrьndan Şagaan-aryqda paxoxot ьrtteeli par polgaş, transport şimceşkini ьnda koncuq uluq. Tazьp sьerttyr cyuktyн uluq nuruzun cыccaan-pile oktap turar. Ыncangаш ana cыccaan transport-tunga ekki pajdaldы turguskan turar uzurluq.

Ol ьndьq ekki pajdal myn par. Pir ekki garaş (cыccaan turar pazьn) par. Ыndьq-taa polza, maşına corudukularыga ekki pajdal xerek.

Maşına corudukularы tьştanьr, xemcezi ekki, cыrk, cыkьq pazьnyq. Ыnda ьjaş orunnar par, oon kьrьnda pelen tьzek, aryq ak pьs sьrtlyk xavь, coorgan suqlar par. Sovьtьtranstьn tьe-ezi Palef maşına corudukularыny amьdьral pajdalыga sağьş covaan salьp turar tur.

Ыndьq polza-taa cangьş po cetpes polur tur. Maşına corudukularыny amьdьral pajdalыn jozuluq ekkizi-pile kulturluq kьdьr sağьşradьr xerek. Colaaccыlar tьştanьr pazьnda cunar cybe par, ьndьq polza-taa, oorttan sler cottunar arьыл, cunar savan suq teen ьşkaş cybeler tьppas-sl-

er (podyyn azьl-agьj savanь myn par). Arьылды maşına aştar teeş algaş paar, ьncangаш onu kamnap turar teerge xorzok tur tizip turar.

Oon angьda, kadьkьtь kamgalanьr talazь-pile uzur-tuzalьq, oon-taa ьske cybeler paza cok. Cizeeleerge, ton xep azar askьşş cok, colaaccы kizi podunun tashьş xьjleп xevin azar cer tьppas, ьncangаш oozun uzulgaş, cok-polza, şuut kьrьnga cьdьp alьr, cok-polza, uzulgan olcaan şala kьrьn-ce oktaplar ьndьq tur. Pazьn iştin-ce salьn kiir tьrttar xьrttylyq ydy cok, ol cybe polza, koncuq cugula.

Nom tepter talazьndan cyu parьl tize cyq-le „Pravda“-pile „Zarulem“ tep selkьyl par, olarnь uk salьr ceri Sovьtьtranstьn paştar cerinden corumal colaaccыlardan ap turar tur. Cyu xeregil tize, tus cernin solunnarыn polgaş uluq tьp cernin solunnarыn cagьdьp alьn turar uzurluq tur, olarnь corudarda, corumal colaaccыlardan eves, xarьn şuut poştapile corudup turar uzurluq.

Pazьnyнь ханаларында curuk xьryk cybe cok, tykьpyrer cybe cok, oon xaraazьndan tьrtkan papirozunun ььь şala kьrьn-ce estep-le turar. Şьdьraa-şadьraa paza cok, stolu koncuq piccii, solun kaap algaş nomcuur teerge sьnyşpas, pazьnda şağь paza cok, pazьn iştinge ьjaş, ceccek olurtur teer xire cybeni kьngys sağьnmaan-taa.

Colaaccыlar kozkoop stolovajьndan cemnenip turar, pir eves colaaccы kizi Şagaan-aryqga azьl şağьnda kelgen polza, myn cemge tavazьr-la, pir eves orajttap kelgen polza, xorzok poor turar. Pir eves tyne kelzinze, ciir cybe tьppas-sen. Ol tugajьnda Tьva tьp kooptun stolovajь gar-aş canьga cem sadar cerliq turar uzurluq, cok-polza, Sovьtьtrans podu onu turguzarь cugula. Ыlangьja Şagaan aryqda tuskaj toktaamal yje iştinde aьldar turar colaaccыlarга onu ьncar kьlьr cugula. Sovьtьtranstьn Şagaan-aryqda salьrьr polza, pir uluq tьp salьr polur. Ana maşına corudukularыga ylegerci kulturluq-amьdьral pajdal turguzarь onza cugula. Turup turar pazьnyнь ştukaturlar cugajlar xek, pazьnyнь teevirin kattaar cugula. Şalazьn, suugularыn cugajlar, ьjaş orunnarыn ilcibeliq temir orunnar-pile soluur, pazьnyнь iştin şimip kaastaar.

Myn garaşь ьske cыccaannar paza aьyqlar turar. Ol maşinalarnьn corudukularы myn ol pazьnda Sovьtьtranstьn colaaccыlar-pile pir tьmej tьştanьp turar. Ol pagaj cybe eves, ekki-le tur. Ыndьq polza-taa, cizeeleerge, poştа maşinalarыn olurgan ulustarь, colaaccыlar-pile kadь ol-ce kirip keer poor, oon colaaccыlarыn yndyr kьza peer poor turlar.

Oon angьda, Sovьtьtranstьn paştar cerinden colaaccыlar pazьnyнь aьyqlarыnьn tugajьnda saavьr cogadьr cugula tur.

Taңdы kozuununun 36 cыldьn solun parlalga cagьlgazьnyн 2 tugaar tьnneli

1936 cылда 4 ajьn 1-de cagьlgalarыn tus tus ьlgaaş moon adaanga kьrgyzerge:

Cagьlgalar adь	Cagaan xuussalarь		
	1 cьl	6 aj	3 aj
1. „Şып“ solun	134	86	9
2. „Areve şьny“	59	98	3
3. „Xostuq arat“	77	81	—
4. „Cazaktьn kol mede- ezi“	60	8	—
Şuptuzu	330	273	12

Po ystynde sandan kьerge, xamaatь cennun 400 aьyq cagьlgazьn maңaa kьirerge mun xire solun cagьdьp alьn, turpis.

Pistin kozuununun Pli-xem kozuun-pile cargan margьlda-azьnda tьva solunnarыn 700-den kudu eves cagьdar polur. Am ol margьldaany cedip aьrьnga pelen-pis.

Eң tergiin solun cagaan sumu Mezegej polgan, oon adaа Kьk-pulun polgan. Paj-xaakta „Xostuq arat“ cagьlgazь koncuq eves, cyk-le 11 polgan. Eleges uluq sumu xirezinde 109 solun-nuq turarь cediskinniq eves tur.

Ыndьq polza-taa, TAR-ьn 15 cьl polur ojun polgaş tьva piziktin 6 cьl polur ьjunga tьva cagьlgazьn 700-ten kudu eves cagьlkan turar poor uzurazьr pis. Solun cagьlgazь-pile cьdьp kaap turar sumlarda nam, areve yurlyeri tьn xьn cok oraldaşsa coguur.

Nam kozkomunun targazь TABAA-CAP.

Cagьlganь ulam-na kalbartьы!

Tirazь 4.748

Eryy tyrymynyn tajьlyьrlarь 34 cyul

34 cyul. Şiitkekiler şygy jozu-zunga okta taarьşpas sağьştь-pile şьn eves şiitkel toktaal ijk-pe, şiit-pir yndyrer polza, oon jalazьnga—pir cьldan eves eves xuussaa iştinde şeleezin kazьr, onza aarttadьr uzur tavaryşkanda, pololap elyrer.

Monu tajьlyьrlaarga:

Şiitkekci kiziler kandьq pir xereti yzyp şiiderde, onu şьn eves, şygy jozuzunga okta taarьşpas kьdьr, podu sağьştь-pile xereti puru yzyp şiider ijk-pe şьn eves şiitkel toktaal yndyrer polza, oon xereen yzyp şiid-

erde 1 cьldan eves eves xuussaa iştinde şeleezin kazьr pazьnnaar, cok-polza, aarttadьr uzur tavaryşsa, aar laia-pile poolap elyrerine cedir yzyp şiider uzurluq.

Paza arat teleelerinин erge yyrgezi, xereti yzyp şiider ьjunde, olarnьn erge yyrgezi şiitkekiler-pile pir tьmej polur polgaş olarnьn yzyp şiitken xeree puruudaar polza, po ystynde ajьtkan xemceq-pile tьmej polur uzurluq tur.

TAR Ystyky şygyzynyn oralakь targazь Sunduj.

35 cyul

Monu tajьlyьrlaarga:

35 cyul. Et xьrengi ijk-pe, ьrttektiq cyulderni oorlar ijk-pe, megelep turgas podunga paraa tudup ap, kьrynege, xьj niittin азь yletpyr ceryne ijk-pe, xuunun ezelekcinge uluq kogaral cedirer polza, paza todargaj-la oor et-xьrengi sadьr aьrьn tuskaj azьl kьlьp, yrgylcy kьlьr polza, oon jalazьnga—

17 cyulde ajьtkanьndan angь, xьrengizин хавьrь-şaaп, peş cьlga cedir şьngьş xoruqdaary-pile ijk-pe, azь ol cokka şeleezin kazьrь.

Kьm pir kizi, podunun onza sağьştь-pile, et-xьrengi ijk-pe, ьrttektiq cyulderni oorlap aьr, cok-polza, megelep turgas podunga paraa tudup aьr, kьrynege, xьj niittin азь yletpyr ceryne ijk-pe, xuunun ezelekclerine uluq kogaral cedirer polgaş paza todargaj-la oor et-xьrenginil pile tura sadьp aьr polza, mьndьq-mьndьq xerek kьlgan kizinin xereen yzyp şiiderde, ystynde ajьtkan xemceq-pile yzyp şiider uzurluq tur.

TAR Ystyky şygyzynyn oralakь targazь Sunduj.

Pošta tьşkenden songaar solun, cagaat-pudulup paardь

Taңdь kozuununun tebiskeeri Palgazьn tep cerge moon murnunda tuskaj pošta ceri turgan, ol poştanь 36 cьldьn egezinde tyzyrgeş, ol cerde sovet xamaatьlarыn komitedinge şilcitken.

Oon peer Şuurnak polgaş Mazalьkta arattarыn cagaan solunun ьj şaanda cedirip perbes, ьjaap-la on şaa xonganda cartьk-cemdik cybe corudup turar.

Myn xamaatь komitetin sekreteri xerezen Tolьşeva teerzi, solun, caga taradьrьn en-ne sadadьp turar kizi ol polur tur.

Cyl teerge, 2 ajьn 13-de OKŞ-cerinden yngen koncuq talaştьq piziktin 10 aьyq xonukta cьttьrgan. Paza tьva polgaş xamaatь con telefon-pile cugaalazьr teerge „akşа peer sen-pe“ tep ajьttьr turgas, turazь kelze tolgaar-la, turazь kelweende aьzьn pergen olurar mьndьq kizi appaardь.

Palgazьnda pošta salьrьnyн po aaryqьq cyulyn, kьjь pir xamaazьr cerinden xaragalzapkьr-zyn tep kulak salьp olur-men.

Mazalьk.

Xoojlu tyrymge udur coruk tur

Elegeste „Toka“ kьrekonomun azьlcyнь Seveen-ool teerzi, 1935 cьldan peer ekonomun azьlga aьldar kelgen, myn cerge aьldar tura ol cerge aьldar turgan xerezen Tarьj tep uruq-pile aьldaj pergen. Am sьelgy yjelernin iştinde kьerge Eş Seveen-ool ol kadajьn eteer, sokkulaar, pazьnyн tygyn tazartьr culup kaapkan suq turar tur.

Po polza, xьekkyj eş xerezen Tarьjьn erginin jozuz-pile tar-

lap turarьga kajьn poor, edi xanmaан algь eves, seen-pile tьmej erge medeldiq arat kizini ьncar turarьga ulustun xoojlu tyrymynge udur coruk tur.

Ulustun xoojlu tyrymynge taarьşpas polgaş xerezen kizinin erge medelin kьzьgaarlap, kada-jьn ettep turgan Seveen-oolga coguur cerinden kandьq xemceq aьr irgi tep kulak salьp olur-men.

„Tyrymcy“.

Pistin харьыьы

Cadaanada Sorzu, Peozьl—cut-pile temissel tugajьn pizeeniner erengej cugaa poldu.

Tozu kozuununun Uluq-taajda „Cojgan“—oor ernin ьjanьşьn tep cyulynernin uzuru pildinmes poldu.

Tozunun Uluq-taajda Padьşьk-cut poluru cailaş cok tep cyulynerni yndyrze coguur yjezi ьrtken polgaş iji talazьnda erengej poldu.

Tozuda Pirekkej—moon-taa artьk tuzalaalь tep cyulynerde todargaj parьmdaa polur cybe cok poldu.

KXX-da Ş. Lopsan—Koptu sumunda nam uyrunu caskь tarьlga tugajьnda toktaalьn piziir teerge, erengej tur. Oon kьysseldezин tьnnep pizip kьryner.

UXK Xendergede „Kьşke“ Kьrьn-najьn tugajьn, tus sumda xana solunьga pizi.

UXK Şagaan-aryqda „Saojlan-tyt“—Celdьrwej, Subak-cap olarnьn tugajьn pizeeninnin uzuru pildinmes poldu.

CXX Şemide „Xьnar tьnnan“—„Agronom“ CAE-nin pazьnyн ciura şava perdi tep pizeen cyulynunьn kazьn ciura şavar tep turganь pildinmes tur.

Cadaanada Şaajьr-cap—inekte r xomudьlьn pizeen cogaalьşьnyн utka şьnarь erengej polgaş kizilerin sumuzь pildinmes tur.

PXX Kargьda Tondar—50 inekten 18-le artь teen tur sler, cogum kьm-narnьn inekteril, oozu pildinmes poldu.

PXX Tasьda Pajьr-ool—aratkor

„Xarьlq cerge“ харьынь sumu erge-leer cer харьылаar kьdьr tьnat.

PXX Sesserliqde Manьrьşьk—Ulegerliq san tьrkannar şьn eves poldu.

KXX Koptuda Tamva—Tьvьşьk tьrkannar tapkьr poldu.

CXX Pora-xelde Naccьj-ool—tьvьşьk tьrkannar tapkьr poldu.

UXK Kara-talda T. Kungaa—Pygyde po-ce tep pizeen ьrьn şьnar cok poldu.

CXX Xendergejga S. Pirinnej—aat mege maktap pizeen ьrьn şьnar cok poldu. Paza tьvьşьk pizeeniner uzuru pildinmes poldu.

CXX Y. Stanьzda T. Sarьq-ool—kaaş-la cykte tarlatkannar tep pizeen ьrьn murnunda solunda yunp turgan ьlar-pile tapkьr tur.

KXX Kьk-tejde Sajьt-ool—mal tugajьnda pajьrьlь ьr tep pizeen ьrьn şьnar cok poldu.

PXX Turanda M. Komьu—solun tugajьnda pizeen ьrьn murnunda ьlar-pile tapkьr poldu.

CXX Xendergejde „Xьnar-pilir“—Xendergej sumuzunda Tergi sadьqlar turar Koccal-oolund tugajьn pizeeninderde şьn adьnar cok poldu.

Sarьq-septe P. Lopsan—mal ьstьyer tugajьnda ьr pizeeniner murnunda solunnarda yunp turgan ьlar-pile tapkьr tur.

PXX Kargьda Şozut-ool—ьr, şyluk pizeeniner şьnar cok poldu.

UXK Paj-taajda Tamcaj—ьtkan tьvьşьktarьnar şьnar cok poldu, pazu tьvьşьkta: tьrkannar tьrkьr polda.

Харьыьалыqь редактор Lyndyp.

Kьrynenn 1 tugaar tipogravь

Tьvьşьkь tьrtьvьşь

P/c 3 ajьn 21 xьnynde yngen №24 (525) „Şып“ solunda, Typpej-ool, Kydereк, Cьmьa, Lopsan-seren suqlarыnьn ьtkan tьvьşьşьn tep харьылаaryньş polza:

Uzar kuştun camdьşь, Caart ьjaştьn camdьşь teeni—cyqlyq sogun-nu ьncan teen.

Menden picce, meni aattardь teeni—ezengige teptingеш aatka aattanьr tur.

İip cip algaş, izeenin ce kire perdi teeni—pizik tur. İştii cerden kelgen torgum iştin tashьn tanьvadьm teeni—eojnun iştinde ediri tur.

Aldьn xьlden amzadьm.

Ak xovaa izim kьrgystym teeni—temir yzykty pudukka sukkaş saazьnga cybe piziiri tur.

Coldak kara ьdьm, eererge kьzьl xьn teqdi.

Xьj tьmen tymgyredi teeni—şak ijk-pe, azь sağьlgaan. Kьzьl tilgi pьrgymny

cyuk azьr oktadьm teeni—xьnyньn taq artьn-ce azarь tur.

Eet ozuktuq ьjaş paştьq teeni—ьjaş ajak tutkan kizi xolu tur.

Şilgi pьzaam sьek kazaalьq teeni—tiştiq cybe pygydeziniн tьş tur.

Ala pьzaam xьl kazaalьq teeni—şimcep coruur tьnnьq amьttannьn karaanьn kьdьnda tygy tur.

Kьerge kьşky tudarga tutunmas teeni—cybenin xьlegezi tur.

Kara xojum sьek poozadь teeni—coduraanьn sьegь tur.

Sarьq xojum suq poozadь teeni—cьzьrgana tur.

Tьrkannar Tees-xemde Lopsan, Tolga-j-ool.

Redaksьdan: „coldak kara ьdьm eererge, kьzьl xьn teqdi, xьj tьmen tymgyredi“ tep tьvьşьkь tьrkannar şьn eves, ol polza kьzьp coruur kьnonu ьncar tьvьşьktaar poor cybe tur.

Coodu-xam-taa pytpes ideget myn tur eves-pe

Uluq-xem kozuununun Xen-derge sumuzunun 5 tugaar arvannьn xamaatьşь Coodu-xam teerzi, canьnda turgan koza aalga pargaş, ol eoquп хана pazьnga aьzьr kaan turgan solunnarda TAR-ьn paştьncьlarыn parlar kaanьn kьrgeş cugaalaanь polza, „Po cybelerni aar, kajaa-taa coruurga po cybelernin tur-aas-la ceri cok, aal sanьnda, ьrege pyryzynde-le po olurar“ tep cugaalar olurgan tur. Po cy-pu ajьttьr cugaalar olurganь ol teer polza, am po yjede cazak, namnьn corudup turar ajьttьşьkьn şiitpirleringe udur polgaş pistin ьnak paştьncьlarьvьşьn yndyrup turar udurtulga paştalgaзьnga udurlanьp, olarnь koc-cular şoodup turganь polza, pytpes idegettin pirezzi myn.

Paza Coodu-xam teerzi, ulustu koncuq kudu kьer, ulustu ьt kuuşka tьmejleer, jazь-targi teer polgaş purungu şaқьnyн ezeergek tyzymetteriziq pytpes pajdaldьq coruу eves eves kьstyp turar.

Kьzьl-xooraaj

Po cьldьn ajьылдыq cudunga udur cazak, namdan arattarga tuzalamьş sula perip turda, ca mon ьrttir peer şaa kajda poor teeş piccii xap tuduskas oqlun corutkan, ol parьp cede peerge sumunun cerinden malьnyн paazьn parьmdalaaş 3 puut sulanь peerge temgi cuduruk-teq хавьnga kajьn şьnar poor-ijk, temgi oqlu taraazьn araj tep turgas aalьnga ekkelgeş adazьnga cugaalaan „Cyge mьndьq piccii xap peer kizi poor sen“ tep cugaalaarga Coodu-xamnyн cugaalaanь „Po cybelerni ol xire taraa peer şьmaaj cybe tur ele“ tep cugaalar olurgan, Coodu-xamnyн po ystynde cugaalar turgan cyulderin kьerge cazak, namnyн at-aldaгьn polgaş oon paştьncьlarьnyн at-aldaгьn pakьşradьr tep pytpes sağьş-pile cugaalar turganь todargaj polur tur. Po puruу coruk yndyrup turar Coodu-xamnyн xamaazьr cerinden tarьj kemceq aьr poor tep kulak salьp olur-men. „Pery“